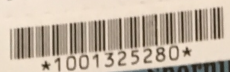

PRESENČNÍ FOND

54H262811

Centrum pro československá exilová studia

EMIGRACE EMIGRACE EMIGRACE EMIGRACE EMIGRACE EMIGRACE EMIGRACE EMIGRACE EMIGRACE EMIGRACE

Emigrace

Sborník historických prací
Centra pro československá
exilová studia

Olomouc 2006

26.7.2019
v Ang. tribunou ml
, které proklamoval
kommiter ?
při kulturní jedn
tjiskou v podobu
exižyčijho prá
podrobně sledov
emigrace Jato
etihomle - vřdy
přino dle prav
vřky v redak
přistup i

Recenzoval:
prof. PhDr. Ivo Barteček, CSc.
doc. PhDr. František Motlík, CSc.

5/811

NÁRODNÍ KNIHOVNA

1001325280

07.06/1/13854

Ediční rada ediční řady EMIGRACE:

PhDr. Miloš Trapl, CSc. (předseda), prof. PhDr. Ivo Barteček, CSc.,
PhDr. Stanislav Brouček, CSc., doc. PhDr. Jana Burešová, CSc.,
doc. PhDr. Karel Konečný, CSc., doc. PhDr. Jaroslav Vaculík, CSc.,
Mgr. Tomáš Motlíček (výkonný redaktor)

Centrum pro československá exilová studia
při Katedře historie Filozofické fakulty
Univerzity Palackého v Olomouci
Ediční řada EMIGRACE
Svazek 2

1. vydání

© Editores Karel Konečný, Tomáš Motlíček, 2006

ISBN 80-244-1384-1

1689296
48F(1003)

Obsah

Předmluva	7
Jan Lániček: <i>Intervence člena československé Státní rady v Londýně Arnošta Frischera na pomoc Židům v okupované Evropě v roce 1942</i>	9
Arnošt Skoupý: <i>Svaz československých spolků ve Švýcarsku v prvním roce příchodu naší posrpnové emigrace</i>	23
Miloš Kouřil: <i>Pomoc Švýcarska Československým uprchlíkům v roce 1968</i>	37
Petr Orság: <i>Zdeněk Záplata a první kvalitativní vrchol exilového časopisu Zpravodaj Čechů a Slováků ve Švýcarsku (léta 1971–1973)</i>	42
Jana Burešová – Miloš Trapl: <i>Silvestrovský útěk Bohumila Laušmana do emigrace a jeho tvrdý dopad na rodinu</i>	59
Karel Konečný: <i>Leopold Slíva, odbojář, demokrat, vlastenec</i>	68
Vladimír P. Polách: <i>Československá emigrace do Norska po srpnu 1968: základní údaje</i>	77
Dušan Havlíček: <i>Listy v exilu. Kvantitativní a kvalitativní obsahová analýza</i>	89

Summary

Leopold Slíva, resistance fighter, democrat, patriot

Leopold Slíva since the beginning of his political career, after his return from the Czechoslovak Legions, became actively engaged in regional politics on behalf of the Agrarian (Republican) party in south-east Moravia. In 1935 he was elected a parliamentary deputy of the Agrarian party and was mainly active in the defense committee. When Czechoslovakia in 1939 was occupied, he joined the resistance movement, was arrested and until May 1945 kept in a prison in Germany. Previously he had helped scores of Czechoslovak people and politicians to depart illegally into the western exile. After May 1945 he returned to politics and in the Parliament became a deputy for the National Socialist party. Since he became actively engaged in anticommunist policy, after February 1948 he was excluded from public life and soon emigrated to the West. After his arrival in the USA in the early 1949 he joined many important organizations of the Czechoslovak exile, in particular the Council of Free Czechoslovakia. He died in New York in 1986.

Československá emigrace do Norska po srpnu 1968: základní údaje

Vladimír P. Polách

Máme-li si přiblížit situaci posrpnové emigrantské vlny v Norsku, je třeba si nejprve uvědomit, že tato země již určitou zkušenost s československými imigranty měla. Kolik „původních“ emigrantů z Československa se v dané době v Norsku přesně trvale zdržovalo, není jednoznačně posoudit. Údaje a odhady se pohybují v řádů stovek, cca mezi 580 až 700 jedinci.¹ Určité zázemí a mechanismy přijetí zde tedy existovaly a mohly být nově přichozím nabídnuty.

Výhodou pro nově přichozí byla také existence podpůrného spolku, který zde pod názvem Norsk Tsjekkoslovakisk Hjelpeforening² působil již od počátku 50. let, kdy vznikl právě k podpoře první emigrační vlny. Paradoxně ve chvíli, kdy bylo konstatováno, že v zemi se usadíví Čechoslováci již v absolutní většině nepotřebují další podporu³ a činnost spolku se orientovala spíše na oblast kultury a na aktivity kolem letních dětských táborů, došlo v srpnu 1968 k nečekanému obratu.

¹ Pro nižší číslo, vycházející ze statistik a vlastního výzkumu, SKJERVEN, Stig Arne: *Den tsjekkiske og slovakiske migrasjonen til Norge 1948–1989*. Diplomová práce, Oslo 2000, s. 166. Počet sedmi set odhaduje A. Kvapilová coby tajemník pomocného spolku Norsk-Tsjekkoslovakisk Hjelpeforening. Je třeba vzít do úvahy roztroušenost a neúplnost archívních materiálů (dnes je převážná část v Riskarkivet v Oslo, menší v archívu Libri Prohibiti v Praze a v soukromém držení) i například to, že mnozí imigranti po udělení norského občanství ze statistik mizí, jiní emigrovali do třetí země atd.

² „Norsko-československé pomocné sdružení“ či spíše „sdružení pro pomoc“. Spolek byl založen v roce 1950 a existoval do roku 1987, byl jeho role a aktivita od sedmdesátých let klesala. Jeho duševním i fyzickým hybatelem byla po mnoho dekád tajemnice spolku paní Anna Kvapilová (1905–1992), která byla jediným zaměstnancem placeným na celý úvazek. Více o založení spolku a jeho fungování v letech 50. a 60., viz POLÁCH, Vladimír: *Emigrace do Norska po roce 1948 a její kulturní činnost*. In: *Studie z dějin emigrace. Sborník studentských prací*. Knihnice Verbum, sv. 9. Katedra historie FF UP, Olomouc, 2003, s. 40–70, passim.

³ Tak bylo konstatováno ve zprávě ze zasedání vedení spolku v r. 1968. Tamtéž také uvedeno, že ještě před srpnovými událostmi se v Norsku objevilo několik žadatelů o azyl (pět jednotlivců a dvě rodiny), kterým bylo vyhověno. Šlo pravděpodobně o transfer z některého německého uprchlického tábora. Archiv NT Hjelpeforening v Riskarkivet, Oslo, fond PA 1049, kart. č. A-0002.

Umoš,
hist v a
ovireb, h
kilem kom
plní p
pravdy
bez
- hist p
par
hř
P

V Norsku se v těchto zlomových dnech – kromě těchto usazených imigrantů – vyskytovaly dvě velké skupiny Čechoslováků. Byli zde ovšem lepdasát; a zbytek pak samozřejmě turistů. Když se v tisku a v televizi objevily první zprávy o ruské invazi a následných událostech,⁴ v zemi se zvedla veliká vlna solidarity a sympatií. Tu se rozhodly – v dobrém – využít také dvě pomocné organizace, kromě již zmiňovaného spolku *Norsk Tsjekkoslovakisk Hjelpeforening* (dále *NT Hjelpeforening*) také nově vzniknuvší *Hjelpeksjonen for tsjekkoslovakiske studenter* (dále *Hjelpeksjonen*).⁵

Hjelpeksjonen for tsjekkoslovakiske studenter

Jak již název vypovídá, šlo o organizaci primárně zaměřenou na tuto skupinu studentů, i když se do její pomocné sítě zachytilo i několik jiných osob z Československa. Cílem *Hjelpeksjonen* bylo zajistit, aby se Čechoslovákům v Norsku dostalo co nejméně potřebných informací o tom, co se vlastně děje v jejich zemi. Dále organizace nabízela a pomáhala udržovat kontakt mezi těmito lidmi a jejich příbuznými v ČSR (případně jinde v cizině), ale také mezi nimi a norskými úřady. Tato pomoc byla potřebná především v oblasti zajištění povolení k práci nebo ke studiu. Některým zájemcům byla práce i zprostředkována u „spřátelených“ firem. V čele organizace byli převážně Norové.⁶

Velkou náplní činnosti *Hjelpeksjonen* bylo také zajištění zpáteční cesty těm studentům, kteří se v Norsku nebo vůbec v zahraničí natrvalo zdržet nemohli či nechtěli a postupně během roku 1968 a následujícího se vraceli domů. Vzhledem k tomu, že částí z nich již propadlo vízum nebo třeba i letenka a mnozí byli bez prostředků, *Hjelpeksjonen* jim umožnila a zaplatila zpáteční cestu. Celkem se do Československa vrátila asi polovina ze studentů, kteří se v kritické době nacházeli v Norsku, další se odebrali do jiných destinací.

⁴ Shodou okolností byl na 28. srpna v televizi naplánován pořad o letních pobytech emigrantských dětí v Norsku (viz dále), který byl pak v návaznosti na aktuální situaci upraven a konfrontován s tím, co se právě dělo v ČSR.

⁵ K založení a komentář činnosti viz archiv NT *Hjelpeforening* v Riksarkivet, Oslo, fond PA 1049, kart. č. A-0002; další materiály také v kart. č. E-0015.

⁶ „Statuta pomocné akce pro československé státní občany, kteří se dočasně nacházejí v Norsku“ a další materiály organizace jsou ve stejném archivu, karton E-0015. Zde je mezi 27 lidmi ve vedení vyjmenována jediná osoba s českým jménem, paní Slávěna Wiedswang, ale z dalších dokumentů je zřejmé, že jich v *Hjelpeksjonen* pracovala nebo pomáhalo více.

Hjelpeksjonen byla zamýšlena jako krátkodobá organizace. Její činnost byla ukončena již v únoru 1969, kdy se většina těch, kdo se na *Hjelpeksjonen* obrátili, nebo již byli osloveni, vrátila do Československa. Z celkem asi 60 známých a kontaktovaných osob zůstalo v Norsku asi 20.⁷

Možná nejen pro Norsko, ale i pro celý československý exil bylo signifikantní, že mezi touto nově vzniklou a evidentně svým způsobem fungující a funkční organizací a „tradičním“ *Norsk Tsjekkoslovakisk Hjelpeforening* vzniklo jisté pnutí. V pozadí stála jednak určitá nedůvěra „staroemigrantů“ k těm, kdo se v Norsku objevili nyní, k jejich motivaci a záměrům, druhý kámen úrazu byl v postoji obou organizací k oficiálním československým (posrpovým) úřadům a vůbec k situaci v republice. Zatímco *NT Hjelpeforening* se snažil distancovat od všech, kteří se po srpnu 1968 drali (nebo i zůstávali) v ČSR k moci, *Hjelpeksjonen* měla k úřadům otevřeně kladnější vztah a snažila se s nimi spolupracovat – především samozřejmě proto, aby svým „klientům“ umožnila bezpečný a bezproblémový návrat z ciziny, který si mnozí prodloužili o několik měsíců. Podle materiálů z archivu *NT Hjelpeforening* byl zásadní problém také v tom, že činovníci *Hjelpeksjonen* upozornili v Norsku se nacházející Čechoslováky na to, že jakékoliv kontakty s konkurenční organizací by jim mohlo způsobit problémy později, po návratu do ČSR.⁸

Na druhou stranu je třeba zdůraznit, že ne všichni studenti – nemluvě o emigrantech obecně – získali pomocnou ruku od *Hjelpeksjonen*. Několik se obrátilo právě na *NT Hjelpeforening*, další se v Norsku uchýlili na vlastní pěst. Mnozí se také neobrátili na žádoucí uprchlických organizací záměrně – dlouhé měsíce váhali, zda se do Československa vrátit či nikoliv a v případě návratu nechtěli být spojováni s něčím nebo někým tak politicky přítěžujícím, jako byla československá emigrantská obec.⁹

Na základě známých údajů můžeme konstatovat, že ve svých studiích na norských vysokých a středních školách nakonec ještě na podzim roku

⁷ Nesignovaný článek v *Aftenposten* (morgen), 20. 2. 1969. Autor již tuto organizaci tituluje jako *Hjelpeksjonen for tsjekkoslovakiske statsborgere*, tj. *Pomocná akce pro československé občany*, zmizelo tedy exkluzivní zaměření na studenty. V jednom z protokolů z jednání *NT Hjelpeforening* z 20. 11. 1968 (Riksarkivet, PA 1049, kart. č. A-0001) se také píše, že původní název *Pomocná akce pro československé studenty* byl změněn na *Pomocná akce pro Čechoslováky*. Kdy přesně k přejmenování došlo, není zřejmé.

⁸ Archiv NT *Hjelpeforening* v Riksarkivet, Oslo, fond PA-1049, kart. č. A-0002, výroční zpráva NT *Hjelpeforening* za rok 1968.

⁹ To vyplývá mj. z dopisu generálního tajemníka *Flyktningerådet*, Rady pro uprchlíky, W. S. Bøeho z 21. 11. 1969. Ve skupině 26 studentů, o kterých autor píše, je i několik právě z řad těch, co se dříve jakýmkoliv kontaktem z pomocnými organizacemi vyhýbali. Riksarkivet, fond PA-1049, kart. č. D-0008.

1969 pokračovalo 24–26 studentů.¹⁰ Není však známo, co se s nimi stalo, když dané školy dokončili a zmizeli ze statistik. Většina z nich však požádala o povolení k práci a k pobytu a lze se domnívat, že ne všichni Norsko později opustili.¹¹

Flagg for Frihet

Jednou z neviditelnějších akcí na podporu emigrace byla tzv. akce *Flagg for Frihet*, „Vlajka za svobodu“. Hlavním organizátorem a hlavou celé myšlenky byl profesor Knut Næss – už z toho můžeme tušit, že případný finanční zisk z akce měl být věnován na stipendia a podporu československým studentům.

Akce byla mohutně propagována v televizi a v jiných médiích a vzbudila vlnu zájmu a solidarity. Stala se vrcholem protestů proti invazi do Československa, která se projevovala již od srpnových dní – dr. Milada Topičová-Blekastad, mj. překladatelka české literatury do norštiny (v roce 1968 vyšel na příklad její překlad Vaculíkovy *Sekvry*) vzpomíná, jak v oné době všichni řidiči projíždějící kolem sovětské ambasády v Oslo zuřivě troubili, či jakým úspěchem a manifestací byla premiéra Dostojevského *Raskolnikova*, kterou v tu dobu v Oslo režíroval Jan Kačer nebo uvedení Janáčkovy Jenůfy v režii brněnské režiséra Věžníka (obojí v Oslo).¹²

Princípem akce bylo, že každý, kdo sympatizoval s demokratizačním procesem v Československu, odsuzoval sovětskou invazi a podporoval ty, kdo uvízli v emigraci, měl 28. října 1968 na celý den vyvěsit československou vlajku nebo vlaječku a večer ve 20:00 zapálit ve svém okně svíci. Celá akce dostala punc oficiality ve chvíli, kdy byl 28. říjen vyhlášen za oficiální *flaggdag*, den podpory daného subjektu nebo myšlenky vyvěšením příslušné vlajky. Kromě toho měla večer ve 20:00 zaplát na krátkou chvíli svíce v norské televizi, aby tak byli diváci opět upozorněni na probíhající tichou demonstraci solidarity a podpory; to celé bylo završené dvouhodinovým

¹⁰ SKJERVEN, S. A.: *Den tsjekkiske...*, s. 189.

¹¹ Což byl případ například i dvou emigrantů, které jsem v rámci výzkumu kontaktoval. Jeden studoval v Oslo, druhý v Trondheimu, kde se také utvořila malá skupinka československých emigrantů-studentů.

¹² Vzpomínky dr. Topičové-Blekastad jsou zaznamenány ve výročním sborníčku *En med-delelse*. Tsjekkisk-Norsk Forum, Oslo, 1998, s. 11–12.

„československým televizním programem“.¹³ Oficiální ceremonie a s ní spojená demonstrace podpory reformní strany v ČSR proběhla v aule Univerzity v Oslo za přítomnosti mj. krále Olava V.¹⁴

Flagg for Frihet byla kromě obrovského morálního vítězství¹⁵ také ekonomickým přínosem pro emigraci, zejména pro *NT Hjelpeforening*,¹⁶ která s organizátory akce úzce spolupracovala. Vlajky (prodávaly se ve dvou velikostech a také jako odznaky) a svíčky, na jejichž prodeji se podíleli nejen členové *NT Hjelpeforening*, ale na příklad také děti-dobrovolníci z různých škol,¹⁷ vynesly na svou dobu velmi vysokou částku 125 tisíc norských korun. Pětina z této sumy byla použita na vyplacení stipendií pro československé studenty, zbytek byl rozdělen napůl mezi *Radu pro uprchlíky* (*Flyktingeråd*)¹⁸ a *NT Hjelpeforening*.

Pro tuto československou emigrantskou organizaci byla tak akce *Flagg for Frihet* přímým a vítaným finančním příjmem, který navíc provázel další, nepředvídaný bonus. Vlajky a jiné předměty, které se neprodaly v říjnu

¹³ Tak jej nazval neznámý autor v novinovém článku *Masaryks folk er ikke glemt!* (Masarykův národ není zapomenut!), *Aftenposten*, 26. 10. 1968. O celé akci ovšem referovala či na něj dopředu upozorňovala mnohá další média.

¹⁴ V materiálech archivu *NT Hjelpeforening* se uvádí, že bylo Norsko jedinou zemí, ve které se demonstrativních oslav 50 let od vzniku republiky účastnila hlava státu. Riksarkivet, fond PA-1049, kart. č. A-0002.

¹⁵ Podobná vlna solidarity se později zdvihla v Norsku také po upálení Jana Palacha, demonstrovaná opět veřejným zapalováním svíci. Je ovšem zajímavé, že například studenti zaregistrovaní ve straně *Venstre* (Levice) se akce odmítli účastnit, jak referuje článek *Studentene i Venstre ville ikke tenne lys for Palach* (Studenti ve *Venstre* nezapálili svíci pro Palacha), *nesign.*, *Morgenblad*, 28. 1. 1969, s. 3. Je možné, že autorem byl Dag WORM-MÜLLER, který přináší další informace o situaci československých emigrantů v Norsku na poslední straně stejného vydání. Jeho materiál se zaměřuje především na situaci těch rodin, které jsou vlivem emigrace roztrženy. Zmínuje ca 150 československých uprchlíků v Norsku, okrajově se vyslovuje k situaci i ve Švédsku. Předchozího dne vyšel ve stejném periodiku nesignovaný článek o tom, že pět studentských organizací vyjádřilo svou oficiální podporu studentům v ukopovaném Československu. Během dne došlo také ke spontánnímu zapalování svíček na univerzitním náměstí.

¹⁶ Je třeba dodat, že kromě zde zmiňovaných institucí se na podporu podílela na příklad katolická Charita (Caritas), organizace *Redde* Barna a jiné, a to formou přímou i nepřímou.

¹⁷ Děti musely mít více než 12 let; z prodeje jim byl ponechán výtěžek 15 %. Organizační detaily a korespondence kolem akce je zachována v kart. č. E-0015.

¹⁸ Polostátní *Det Norske Flyktingeråd*, Norská rada pro běžence, byla pro činnost Norsk Tsjekkoslovakisk Hjelpeforening vitálním partnerem. *Flyktingerådet* pomáhala partnerské organizaci organizačně, lobbysticky a také finančně, když poskytovala jak půjčky, tak záruky u banky či jiných institucí, bylo-li to potřeba.

1968, byly totiž darovány *NT Hjelpeforening*, který si jejich prodejem vý-
lejšoval ekonomickou bilanci i v dalších letech.¹⁹

Činnost Norsk Tsjekkoslovakisk Hjelpeforening

Tradiční a zkušenostmi a kontakty oplývající *Norsk Tsjekkoslovakisk Hjelpeforening* se stalo rozhodně neaktivnější a nejsilnější složkou podpory nové vlny exilu, včetně těch jedinců, kteří se během krátké nebo i dlouhé doby rozhodli re-emigrovat zpátky do Československa.

Převést výčet všech činností tohoto sdružení by nebylo jednoduché, ale lze shrnout alespoň ty obecné a důležité. Sdružení pokračovalo v každoročním výročním zaslání vánočních balíčků nejen Čechoslovákům nově uvízlým v Norsku, ale také opět do utečeneckých táborů, především v Rakousku.²⁰ Tato záslužná činnost, poměrně dobře zmapovatelná pro některé roky, byla v roce 1974 transformována: pro větší efektivitu bylo rozhodnuto, že se na příště bude emigrantům zasílat rovnou přímá finanční podpora.²¹

Podpora byla ovšem směřována především na ty, kdo se momentálně nacházeli v Norsku, nebo do něj cíleně, případně dílem náhody zamířili v nejbližších letech. Spočívala v jazykové a organizační pomoci, především u prvotních kontaktů emigrantů s norskou realitou. Členové a pomocníci *NT Hjelpeforening*²² poskytovali pomoc při žádosti o pracovní povolení k pobytu a s jinou administrativní činností. Příchozím byl také nabídnut malý, vlastními silami vypracovaný norskó-český slovníček. Hlavním bodem byla vždy snaha najít ubytování a především zaměstnání.

¹⁹ Nutno říci, že samozřejmě se zmenšujícím se výsledkem. I v Norsku se brzy projevilo, že veřejnost se po krátké době o okupaci Československa fakticky přestala zajímat, případně jí v tradičně levicové a prosocialistické norské společnosti rozumět. V protokolu z r. 1970 (4. 1. 1971) se konstatuje, že výnos klesl na pouhých 15 tisíc norských korun oproti 90 tisícům v roce předchozím.

²⁰ Šlo často o stovky kusů – na příklad na Vánoce 1971 bylo zasláno přes 700 pětikilových balíčků do táborů v Rakousku a Německu. Zápis z porady vedení *NT Hjelpeforening* z 29. 5. 1972. Riksarkivet, fond PA-1049, kart. č. A-0001. Balíčky byly již od padesátých let adresovány také sociálně slabším nebo jinak potřebným emigrantům také v samotném Norsku a v jiných zemích.

²¹ Návrh se objevil na jednání *NT Hjelpeforening* 11. 10. 1974 a byl schválen, jak vyplývá ze zápisu z toho jednání; uloženo tamtéž.

²² Ve vedení a v radě zasedali Norové, v realizaci mnohdy dobrovolně vypomáhali Čechoslováci z řad dřívějších exulantů. Seznam všech předsedů, místopředsedů a členů rady spolku viz KVAPILOVÁ, Anna: *Norsk Tsjekkoslovakisk Hjelpeforening*, interní tisk, Riksarkivet, fond PA-1049, kart. č. A-0002, s. 12–13.

Zde je třeba upozornit, že status emigrantů z této vlny byl jiný než v době poválečné. Jen výjimky dostaly politický azyl,²³ neboť jen málokdo byl schopen doložit, že by mu v posrpnovém Československu hrozilo stíhání, vězení nebo jiná újma. Ostatní byli vnímáni jako normální azylanté, žadatelé o dlouhodobý pobyt a případně norské občanství, vlastně *ekonomičtí* uprchlíci.²⁴ Nedostávali ani humanitární, tzv. Nansenovy pasy, a mnozí se po několik let mohli vykázat jen dokumenty z Československa. Dokonce i ze zpráv samotného *Hjelpeforening* je zřejmé, že ani jejími pracovníky či členy „únorového“ exilu nebyli nově příchozí krajané mnohdy vnímáni jako *praví* exulanté, tj. jedinci, kterým v domovské zemi hrozilo trestní stíhání. To však samozřejmě neznamenal, že by jim nebyla nabídnuta pomoc a asistence.

Naopak, zástupci *Norsk Tsjekkoslovakisk Hjelpeforening*, nejméně a nejhlasitěji právě A. Kvapilová se často v korespondenci i veřejně²⁵ zastávala svých krajanů a kritizovala rozhodnutí norských úřadů, které i v následujících letech uznali za právoplatný jen zlomek žádostí o politický azyl. Anna Kvapilová nejednou poukazovala na absurditu nařízení o politickém azylu a zdůrazňovala, že mnozí z emigrantů sice v Československu v době předsrpnové stíhání nebyli, ale zcela jistě budou poté, co zůstali v emigraci, byť in absentia. O jejich návratu zpátky do země pak nemohlo být ani řeči. Navíc v exilu měli „nepolitictí“ emigranti ztížené nejen jednání s úřady, ale třeba také možnosti volně cestovat po světě aj.²⁶

²³ Do roku 1971 snad jen čtyři jednotlivci! Tak archiv *NT Hjelpeforening* v Riksarkivet, Oslo, fond PA 1049, kart. č. A-0002, výroční zpráva za rok 1971; jiné oficiální číslo není známé.

²⁴ Je třeba zdůraznit také fakt, že tento termín neměl v sobě tak implicitně negativní hodnocení, jako je tomu dnes, když nejen Norsko, ale celá Skandinávie řeší problém s výsledky mohutných imigračních vln z let 70. a pozdějších, především z Pákistánu, Vietnamu, Latinské Ameriky a v devadesátých letech z Balkánu.

²⁵ Její hlas byl viditelný v množství rozhovorů a novinových článků, např. v nesignovaném *Flyktninger får ikke Nansen-pass* (Běženci nedostanou Nansenovy pasy), *Aftenposten* (morgen), 4. 5. 1971.

²⁶ Shrnutí celé stížnosti je pregnantně viditelné na příklad ve výročním materiálu, zprávě o 20 letech činnosti *NT Hjelpeforening*, ke které je připojena stručná historie činnosti různých institucí, které podporovaly exulanty. KVAPILOVÁ, Anna: *Norsk...*, s. 11–12.

důvodů podívali později, je vyšší. Mnozí měli v Norsku své vlastní kontakty: někdy z války, někdy v řadách členů rodin – emigrantů z dřívějších let, ze studií atd., a na *Hjelpeforening* se nikdy neobrátili. Ti však z podstaty věci z našeho přehledu vypadávají.

Asi polovina z tohoto čísla (jsou v něm započítáni i studenti zmíněni výše) se ještě do konce roku navrátila zpátky do Československa, několik málo jedinců se přesunulo do jiné země.³⁶ Navíc v následujícím roce se počet příchozích ještě zvýšil, tentokrát ovšem s tou změnou, že titi lidé se již hodlali v Norsku usadit. Posrpnová emigrační vlna se projevila ještě v roce 1970.

Dle norských statistik se do Norska v těchto dvou letech dostalo celkem 373 imigrantů (237 v roce 1969, 136 v roce 1970). Archiv *NT Hjelpeforening* je pro toto období neúplný, ale zdá se, že v roce 1969 byla organizace kontaktována 109 Čechoslováky.³⁷ Rok 1969 je tedy rokem, kdy o povolení k pobytu nebo o politický azyl požádal vůbec nejvyšší počet občanů Československé republiky v dějinách exilu. Je ovšem možné, že toto číslo je mírně zkeslené: možná až desítky z těchto žádostí patřily lidem, kteří se do Norska dostali již v roce předchozím, nicméně buď jejich vlastní nerozhodnost nebo problémy jazykové či administrativní vedly k tomu, že žádost byla podána nebo byla norskou stranou zaregistrována až v roce 1969.

Část této vlny tvořili ti, kdo ještě v roce 1969 legálně vycestovali z Československa, buď jako turisté, nebo v rámci studentských výměn, rodinných návštěv, svatby či jinými způsoby, podobně jako o rok později. Ve srovnání s poválečnou imigrací bylo mnohem méně těch, kteří se do Norska dostali z emigračních táborů v Rakousku či Západním Německu a tzv. *minusflyktninger*, emigrantů a exulantů různě handicapovaných nebo znevýhodněných věkem, nemocí či jinými faktory. Mnozí z nich strávili v uprchlických táborech i několik let, je tedy někdy obtížné řídit je do „posrpnové“ vlny – mnozí z nich odešli z Československa již dříve.

³⁶ SKJVEREN (c. d., s. 191) uvádí jen jeden příklad, a to z článku v novinách *Aftenposten* (morgen), 20. 2. 1969; existovalo jich však jistě více. I někteří z emigrantů, se kterými jsem vedl rozhovory, se vyjádřili v tom smyslu, že Norsko pro ně mělo být jen přestupnou stanicí, nakonec se však stalo stanicí cílovou. Totéž platí samozřejmě i o mnoha členech první, poválečné emigrační vlny.

³⁷ Na základě jednoho novinového článku (*Aftenposten* (morgen), 28. 4. 1969) to udává Skjveren. Kromě velké skupiny v Oslo se malá, ale spolupracující skupina Čechoslováků objevila například v Trondheimu, ovšem bez vazby k *NT Hjelpeforening*, další se usazovali i v jiných městech, do dnešního dne je malá komunita v Bergenu či Stavangeru, někteří v Drammen blízko Oslo atd.

Je nicméně bez diskuze, že Norsko i v této době pokračovalo ve své podpůrné imigrační politice právě v otázce těchto uprchlíků a že se na příklad v roce 1970 do Norska dostalo nejméně 55 „handicapovaných“ uprchlíků z italských táborů.³⁸ Šlo však o výjimečné číslo, v ostatních letech nepřesáhl počet těchto imigrantů deset a v některých letech neexistuje o „minusových běžencích“ údaj žádný.

Nechceme dále sledovat imigrační čísla rok od roku, neboť nejde o relevantní údaje. Situaci lze shrnout tak, že v 70. letech se příliv Čechoslováků ustálil na v průměru 28 ročně, v následující dekádě na čísle 25. Změny, kterými do té doby otevřená imigrační norská politika prošla v roce 1975, kdy byl do jisté míry vyhlášen stop-stav a každá další žádost byla podrobně zkoumána, se v číslech dotkla Čechoslováků minimálně.³⁹ Je však pravda, že se od této doby vyskytly i případy těch, komu byl pobyt v Norském království zamítnut.⁴⁰ Mnohem častěji také dochází ke „standardním“ formám emigrace – sružování rozdělených rodin či norskocheská manželství, která se stala velmi populární formou emigrace především pro československé ženy.⁴¹

Počet exulantů samozřejmě nestoupal čistým přírůstkem. Kromě přirozených úbytků, tedy úmrtí, značná část příchozích, minimálně 20 %, re-emigrovala do dalších zemí, někteří se i navrátili zpátky do Československa. Další, po nabytí norského občanství, mizí ze statistik a opticky tak zmenšují velikost emigrantské komunity v Norsku – ostatně o její velikosti nemáme žádné přesné zprávy, částečně i kvůli tomu, že činnost *NT Hjelpeforening* byla nejdříve omezena a posléze v roce 1987 ukončena.⁴² V norských statistikách se k roku 1990 váže údaj 792 – tolik bylo v zemi

³⁸ SKJVEREN, S. A.: *Den tsjekkiske...*, s. 202. AKMAN, Hacı: *Norwegian Refugee Atlas 1945–1990*. Bergen 1994, s. 53–54. Není jisté, kolik z nich bylo z ČSR.

³⁹ V již citovaném nejistě datovatelném prameni z archivu *NT Hjelpeforening*, který ale nejspíše patří právě do r. 1975, se udává tehdy platný počet „více než 800“ československých exulantů v Norsku.

⁴⁰ Archiv *NT Hjelpeforening* v Riksarkivet, Oslo, fond PA 1049, kart. č. B–0002, výroční zpráva *NT Hjelpeforening* za rok 1978, hovoří o dvou mužích, kteří odecestovali z Norska kvůli problémům s povolením k pobytu. O dalších nebo možná stejných Čechoslovácích byly dokonce sepsány dva novinové články, v nichž se autor, Jan-Erik Smilden, k rozhodnutí norských úřadů staví kriticky. *Ingen nåde for avhoppere fra øst* (Žádná naděje pro uprchlíky z Východu), *Dagbladet*, 1. 11. 1980.

⁴¹ SKJVEREN, S. A.: *Den tsjekkiske...*, s. 208 n.

⁴² Je typické, jak činnost spolku závisela na jedné osobě: poté, co A. Kvapilová v roce 1986 oznamuje spolku, že již není schopna vykonávat všechnu práci – bylo jí 81 let! – byla během jednoho roku aktivita ukončena. V pozadí ovšem byly i vnitřní a politické rozpory mezi členy emigrantské komunity.

důvodů podívali později, je vyšší. Mnozí měli v Norsku své vlastní kontakty; někdy z války, někdy v řadách členů rodin – emigrantů z dřívějších let, ze studií atd., a na *Hjelpeforening* se nikdy neobrátili. Ti však z podstaty věci z našeho přehledu vypadávají.

Asi polovina z tohoto čísla (jsou v něm započítáni i studenti zmíněni výše) se ještě do konce roku navrátila zpátky do Československa, několik málo jedinců se přesunulo do jiné země.³⁶ Navíc v následujícím roce se počet příchozích ještě zvýšil, tentokrát ovšem s tou změnou, že titlo lidé se již hodlali v Norsku usadit. Posrpnová imigrační vlna se projevila ještě v roce 1970.

Dle norských statistik se do Norska v těchto dvou letech dostalo celkem 373 imigrantů (237 v roce 1969, 136 v roce 1970). Archív *NT Hjelpeforening* je pro toto období neúplný, ale zdá se, že v roce 1969 byla organizace kontaktována 109 Českoslováky.³⁷ Rok 1969 je tedy rokem, kdy o povolení k pobytu nebo o politický azyl požádal vůbec nejvyšší počet občanů Československé republiky v dějinách exilu. Je ovšem možné, že toto číslo je mírně zkreslené: možná až desítky z těchto žádostí patřily lidem, kteří se do Norska dostali již v roce předchozím, nicméně buď jejich vlastní nerozhodnost nebo problémy jazykové či administrativní vedly k tomu, že žádost byla podána nebo byla norskou stranou zaregistrována až v roce 1969.

Část této vlny tvořili ti, kdo ještě v roce 1969 legálně vycestovali z Československa, buď jako turisté, nebo v rámci studentských výměn, rodinných návštěv, svatby či jinými způsoby, podobně jako o rok později. Ve srovnání s poválečnou imigrací bylo mnohem méně těch, kteří se do Norska dostali z imigračních táborů v Rakousku či Západním Německu a tzv. *minusflyktninger*, emigrantů a exulantů různě handicapovaných nebo znevýhodněných věkem, nemocí či jinými faktory. Mnozí z nich strávili v uprchlických táborech i několik let, je tedy někdy obtížné řadit je do „posrpnové“ vlny – mnozí z nich odešli z Československa již dříve.

³⁶ SKJERVEN (c. d., s. 191) uvádí jen jeden příklad, a to z článku v novinách *Aftenposten* (morgen), 20. 2. 1969; existovalo jich však jistě více. I někteří z emigrantů, se kterými jsem vedl rozhovory, se vyjádřili v tom smyslu, že Norsko pro ně mělo být jen přestupnou stanicí, nakonec se však stalo stanicí cílovou. Totéž platí samozřejmě i o mnoha členech první, poválečné imigrační vlny.

³⁷ Na základě jednoho novinového článku (*Aftenposten* (morgen), 28. 4. 1969) to udává Skjerven. Kromě velké skupiny v Oslo se malá, ale spolupracující skupina Českoslováků objevila například v Trondheimu, ovšem bez vazby k NT *Hjelpeforening*, další se usazovali i v jiných městech, do dnešního dne je malá komunita v Bergenu či Stavangeru, někteří v Drammen blízko Oslo atd.

Je nicméně bez diskuze, že Norsko i v této době pokračovalo ve své podpůrné imigrační politice právě v otázce těchto uprchlíků a že se na příklad v roce 1970 do Norska dostalo nejméně 55 „handicapovaných“ uprchlíků z italských táborů.³⁸ Šlo však o výjimečné číslo, v ostatních letech nepfesáhl počet těchto imigrantů deset a v některých letech neexistuje o „minusových běžencích“ údaj žádný.

Nechceme dále sledovat imigrační čísla rok od roku, neboť nejde o relevantní údaje. Situaci lze shrnout tak, že v 70. letech se příliv Českoslováků ustálil na v průměru 28 ročně, v následující dekádě na čísle 25. Změny, kterými do té doby otevřená imigrační norská politika prošla v roce 1975, kdy byl do jisté míry vyhlášen stop-stav a každá další žádost byla podrobně zkoumána, se v číslech dotkla Českoslováků minimálně.³⁹ Je však pravda, že se od této doby vyskytly i případy těch, komu byl pobyt v Norském království zamítnut.⁴⁰ Mnohem častěji také docházelo ke „standardním“ formám emigrace – sružování rozdělených rodin či norskos česká manželství, která se stala velmi populární formou emigrace především pro Československé ženy.⁴¹

Počet exulantů samozřejmě nestoupal čistým přírůstkem. Kromě přirozených úbytků, tedy úmrtí, značná část příchozích, minimálně 20 %, re-emigrovala do dalších zemí, někteří se i navrátili zpátky do Československa. Další, po nabytí norského občanství, mizí ze statistik a opticky tak zmenšují velikost emigrantské komunity v Norsku – ostatně o její velikosti nemáme žádné přesné zprávy, částečně i kvůli tomu, že činnost NT *Hjelpeforening* byla nejdříve omezena a posléze v roce 1987 ukončena.⁴² V norských statistikách se k roku 1990 váže údaj 792 – tolik bylo v zemi

³⁸ SKJERVEN, S. A.: *Den tsjekkiske...*, s. 202. AKMAN, Hacı: *Norwegian Refugee Atlas 1945–1990*. Bergen 1994, s. 53–54. Není jisté, kolik z nich bylo z ČSR.

³⁹ V již citovaném nejisté datovatelném prameni z archívu NT *Hjelpeforening*, který ale nejspíše patří právě do r. 1975, se udává tehdy platný počet „více než 800“ Československých exulantů v Norsku.

⁴⁰ Archív NT *Hjelpeforening* v Riksarkivet, Oslo, fond PA 1049, kart. č. B–0002, výroční zpráva NT *Hjelpeforening* za rok 1978, hovoří o dvou mužích, kteří odecestovali z Norska kvůli problémům s povolením k pobytu. O dalších nebo možná stejných Českoslovácích byly dokonce sepsány dva novinové články, v nichž se autor, Jan-Erik Smilden, k rozhodnutí norských úřadů staví kriticky. *Ingen nåde for avhoppere fra øst* (Žádná naděje pro uprchlíky z Východu), *Dagbladet*, 1. 11. 1980.

⁴¹ SKJERVEN, S. A.: *Den tsjekkiske...*, s. 208 n.

⁴² Je typické, jak činnost spolku závisela na jedné osobě: poté, co A. Kvapilová v roce 1986 oznamuje spolku, že již není schopna vykonávat všechny práce – bylo jí 81 let! – byla během jednoho roku aktivita ukončena. V pozadí ovšem byly i vnitřní a politické rozpory mezi členy emigrantské komunity.